

УДК 347.73

Олександр КРАВЧУК,
старший науковий співробітник відділу
науково-методичного забезпечення
діяльності Вищої ради юстиції Національної
школи суддів України,
аспірант кафедри адміністративного права
та процесу Відкритого міжнародного
університету розвитку людини “Україна”

ЗАХИСТ АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ НА ЗЕМЛЮ

Статтею 13 Конституції України відображено право кожного громадянина користуватися об'єктами права власності українського народу – землею, її надрами, атмосферним повітрям, водними та іншими природними ресурсами, які знаходяться в межах території України, природними ресурсами її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони.

Реалізується зазначене конституційне право шляхом набуття громадянами окремих об'єктів у приватну власність, а також через користування об'єктами державної та комунальної власності, що належать до “публічної власності”.

Більшість праць сучасних науковців щодо права власності стосуються дослідження питань захисту саме приватної власності. Зазначене обумовлено підвищеним інтересом членів суспільства до задоволення, в першу чергу, особистих потреб у захисті приватної власності від протиправних посягань. Приватна власність, у даному випадку, здається найбільш цінною для кожної особи у зв'язку з тим, що виступає формою юридичного закріплення результатів праці такої особи. Разом з тим, протягом життя людина не може задовольняти усі свої потреби лише за рахунок використання особистої, приватної власності й виникає необхідність у користуванні власністю загального користування, суспільною (публічною).

Про необхідність використання публічної власності було зазначено ще в часи стародавнього Риму. Так, згідно із законодавством того часу всі речі поділялись на дві категорії: речі сакрального права і речі людського права. Останні, в свою чергу, поділялись на речі публічні та приватні. Публічні речі були вилучені з обігу і не могли належати комусь на праві власності, оскільки вважались такими, що належать всьому суспільству громадян [1].

З часів Римської імперії вчення про публічну власність (публічні речі) постійно розвивалось та удосконалювалось. Змінювались і підходи до розуміння його юридичної природи, механізмів захисту прав на таку власність.

На сьогоднішній день питань публічної власності (публічного майна) стосуються праці таких науковців: Ільків Н.В. [2]; Устименко В.А., Джабраїлов Р.А. [3]; Мазасєв В.Д. [4]; Єлістратов А.І. [5]; Беяневич О.А. [6]; Антошкіна В.К., Фролов Ю. М. [7].

Разом з тим, у вищезазначених працях відсутній комплексний аналіз специфіки діяльності саме адміністративного суду при розгляді спорів щодо захисту прав фізичних осіб на публічну власність.

У зв'язку з цим метою даної статті є вивчення особливостей розгляду справ щодо захисту прав фізичних осіб на публічну власність адміністративними судами.

Досягнути поставленої мети можна у процесі розв'язання низки взаємопов'язаних завдань, серед яких основними є: аналіз правової природи публічної власності та її характерних ознак; визначення об'єктів, які належать до публічної власності; виокремлення категорій справ щодо користування публічною власністю, які підсудні адміністративним судам; дослідження практики судового розгляду зазначених категорій справ.

З'ясовуючи правову природу публічної власності, слід погодитись із тим підходом, що публічну власність слід розглядати не стільки з позицій поєднання існуючих форм власності з їх відповідним суб'єктно-об'єктним складом, скільки з позицій вичленення особливих ознак, які дозволяють стверджувати, що публічна власність – це особлива форма власності [3].

Основною характеристикою публічної власності можна назвати те, що її призначенням, на відміну від приватної власності, є задоволення потреб (задоволення публічного інтересу) усіх без винятку осіб у користуванні спільними благами. При цьому, коло суб'єктів користування такою власністю, як правило, не обмежено, а якщо і обмежено, то з інтересів загального блага і певних обставин. Принцип абсолютності права власності в даному випадку має дуалістичне значення, оскільки публічну власність зобов'язане поважати не лише не визначене коло осіб, а й користуватись нею може невизначене коло осіб.

Причиною виокремлення публічної власності є те, що уся наявна власність за цільовим призначенням не може бути розподілена лише між фізичними та юридичними особами на праві приватної власності, а й є частина

майна, яке призначене для задоволення потреб усіх членів суспільства і без такого майна нормальна життєдіяльність неможлива.

Зважаючи на те, що призначенням публічної власності є задоволення саме публічного інтересу невизначеного кола осіб, до неї відноситься майно, що має особливу цінність для суспільства та може задовольняти інтереси усіх його членів. Таке майно відіграє значну роль у соціальному відтворенні, є невід'ємним елементом повноцінної життєдіяльності людини.

Для розуміння сутності публічної власності доволі корисним є визначення, яке сформулював В.Д. Мазаєв. За його висновком, публічна власність – це вольові відносини панування над певними об'єктами з метою задоволення публічних інтересів суспільства, держави, населення окремих регіонів або муніципальних утворень, здійснювані народом або населенням безпосередньо, або за допомогою публічних утворень (держави, державних і муніципальних утворень) [4].

Заслуговує на увагу і думка Антошкіної В.К. та Фролова Ю.М. про те, що під правом публічної власності слід розуміти природну можливість громадянського суспільства безпосередньо або через суб'єктів публічної влади набувати, володіти, користуватися, розпоряджатися та захищати певні майнові блага [7].

З наведеного випливає, що основною метою існування публічної власності є задоволення публічних інтересів усього суспільства, а не інтересів окремих осіб. Користувачами публічної власності є члени суспільства, а суб'єктами її утримання – держава чи територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування.

Також важливим є те, що суб'єкти права користування публічною власністю, на відміну від приватної, мають рівні права у її використанні.

Отже, до ознак публічної власності можна віднести те, що:

- публічна власність є матеріальною основою державного суверенітету, засобом виконання соціальної функції держави, забезпечення суспільного добробуту та невід'ємною умовою реалізації таких прав як право на життя, здоров'я і особисту свободу. Публічна власність виступає як гарантія свободи особи, включаючи можливість її вільного пересування;

- на відміну від приватної власності, публічна власність передбачає наявність у суб'єктів владних повноважень, які здійснюють функції з управління нею, обов'язків щодо її охорони як загальносуспільного блага;

- обсяг прав суб'єктів управління щодо володіння, користування та розпорядження публічною власністю є обмеженим у зв'язку із встановленням пріоритету забезпечення суспільних інтересів;

- правові засади використання публічної власності визначаються нормами публічного права.

Як зазначають Антошкіна В.К. та Фролов Ю.М., законодавство України встановлює три форми публічної (суспільної) власності: власність Україн-

ського народу (загальнонародна власність); власність Української держави (державна власність); комунальна власність (власність територіальних громад), а також певною мірою окреслює механізм реалізації суб'єктами права суспільної (публічної) власності своїх прерогатив у відношенні до цих об'єктів [7].

Право публічної власності можна розглядати в рамках конструкції “дворівневої власності на землю” Носіка В.В., згідно з якою право власності держави, юридичних осіб і громадян (право нижчого рівня) є похідним та залежним від права власності Українського народу (права вищого рівня) [8]. У такому випадку право публічної власності реалізується на основі використання окремих об'єктів як державного, так і комунального майна. У зв'язку з цим можна говорити про близькість до публічної власності об'єктів права власності Українського народу.

При цьому, на противагу державній власності та комунальній власності, перелік майнових об'єктів якої відрізняється у кожній країні залежно від її геополітичних, історичних та економічних особливостей, публічна власність в переважній більшості країн має сталий склад майнових об'єктів.

На думку А.І. Єлістратова, публічні речі утворюють фінансове та адміністративне майно або належать до речей загального користування.

Фінансове майно становить запас речей, що є фінансовими засобами для державного управління, тобто гроші, цінні папери та ті засоби, які слугують для державного управління джерелами доходів.

Запас речей, призначених безпосередньо для здійснення конкретних завдань державного управління, визначається поняттям “адміністративне майно”. До складу такого майна відносять будівлі шкіл, лікарень, казарми, фортеці, в'язниці тощо.

До речей загального користування слід віднести речі, які використовуються кожного дня через свої природні властивості або які опинилися в загальному користуванні. Так, до цієї категорії речей можна віднести: сонячне світло, повітря, морські води і т.д., судноплавні річки та їх береги, великі дороги, публічні будівлі – храми, музеї, бібліотеки тощо [5].

Проте основним об'єктом публічної власності та національним багатством є земля, що відповідно до ст. 14 Конституції України перебуває під особливою охороною держави. Серед земель публічної власності можна виділити: земельні ділянки, що перебувають у загальному користуванні; землі на яких розташовані площі, тротуари, громадські парки, громадські рекреаційні зони, дороги, мости загального користування, берегові смуги; рови, греблі, водосховища, канали, насипи і котловани, збудовані з метою іригації, меліорації та інших суспільно необхідних цілей тощо.

У свою чергу, з приводу користування землями як об'єктами публічної власності виникають конфлікти, частина яких може бути вирішена адміністративним судом.

Відповідно до ст. 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Ст. 124 Конституції України встановлено, що юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Судочинство здійснюється Конституційним Судом України, Верховним Судом України, вищими спеціалізованими судами, апеляційними та місцевими судами (статті 124, 125 Конституції України).

При визначенні підсудності спорів щодо користування землями як об'єктами публічної власності необхідно враховувати, що відповідно до частини першої ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України, завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ [9].

Як правило, правовий статус публічної власності закріплюється за майном загального користування, функції з розпорядження яким здійснюють органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові чи службові особи, тобто суб'єкти владних повноважень. Разом з тим, треба звертати увагу на те, що розгляду в порядку адміністративного судочинства підлягають спори щодо розпорядження публічною власністю не лише за умови наявності серед суб'єктів спору публічного органу чи особи, а й за умови здійснення ним (ними) владних управлінських функцій у спірних правовідносинах. Під владними управлінськими функціями слід розуміти діяльність суб'єктів повноважень з виконання покладених на них Конституцією та законами України завдань (п. 3 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8 “Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів” [10]).

Пунктом 1 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України також встановлено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності.

За змістом ст. 6 Закону України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV “Про місцеві державні адміністрації” [11], ст. 26 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР “Про місцеве самоврядування в Україні” [12], ст. 116 Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III [13] місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування займаються організаційно-правовою діяльністю, здійснюючи функції з управління та розпорядження публічною власністю шляхом прийняття актів за визначеною законодавством процедурою.

Конституційний Суд України в Рішенні від 1 квітня 2010 року № 10-рп/2010 у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України вирішив, що органи місцевого самоврядування у земельних відносинах з громадянами та юридичними особами, в тому числі щодо вирішення питань розпорядження, передачі у власність, у користування земельних ділянок, а також їх вилучення, виступають виключно як суб'єкти владних повноважень.

Адміністративні спори щодо публічної власності можуть виникати через різноманітні дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, однак найбільший інтерес викликають їх рішення у формі актів індивідуальної дії, що впливають на законні інтереси у використанні публічної власності. Зокрема такими рішеннями є акти індивідуальної дії щодо розпорядження земельними ділянками, які перебувають у державній чи комунальній власності та призначені для задоволення потреб населення.

Найпоширенішими видами спорів щодо захисту права на публічну власність є справи щодо: припинення прав на земельну ділянку; використання земельної ділянки за цільовим призначенням; використання земель способами, які завдають шкоди населенню; недопущення порушень законодавства, пов'язаних із забрудненням земель відходами, радіоактивними та хімічними речовинами, стічними водами тощо [2].

Яскравим прикладом захисту права на публічну власність є справа № 2а-9770/10/2670 за позовом міжнародної благодійної організації “Екологія-Право-Людина” до Кабінету Міністрів України, третя особа державне підприємство “Національна атомна енергогенеруюча компанія “Енергоатом” в особі відокремленого підрозділу “Южно-Українська атомна електрична станція” про визнання протиправною та скасування постанови від 20 червня 2006 року № 841 “Про надання земельних ділянок у постійне користування”.

У вказаній справі позивач мотивував свої вимоги тим, що при прийнятті оскаржуваної постанови Кабінетом Міністрів України була порушена встановлена чинним земельним законодавством процедура надання земельної ділянки у постійне користування, а саме: проекти землеустрою щодо відведення 27,72 га земель третій особі під хвостову частину Олександрійського водосховища не були погоджені Управлінням екології та природних ресурсів в Миколаївській області та отримали негативні висновки. Крім того, порушуючи ст. 150 Земельного кодексу України, розташування Олександрійського водосховища на землях, що входять до регіонального ландшафтного парку “Гранітно-степове Побужжя” та належать до особливо цінних земель,

не було погоджене Верховною Радою України.

Справа неодноразово розглядалася судами різних інстанцій.

Постановою Окружного адміністративного суду міста Києва від 9 листопада 2010 року [14] позов задоволений.

Постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 15 лютого 2011 року [15] рішення суду першої інстанції скасоване, в задоволенні позову відмовлено. Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд виходив з того, що з матеріалів справи не вбачається порушення оскаржуваною постановою прав та інтересів позивача, тому відповідно до ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України позивач у цій справі є неналежним, що є підставою для відмови у задоволенні його вимог.

Проаналізувавши правильність застосування судами норм матеріального та процесуального права, Вищий адміністративний суд України ухвалою від 29 листопада 2011 року № К/9991/14764/11 [16] встановив порушення порядку та процедури надання земельної ділянки в постійне користування, яка належить до особливо цінних земель.

При вирішенні питання щодо належності позивача та наявності факту порушення оскаржуваною постановою його прав та інтересів Вищий адміністративний суд України зазначив, що “відповідно Закону України “Про природно-заповідний фонд України” спірна земельна ділянка охороняється як національне надбання, щодо якої встановлюється особливий режим охорони. Враховуючи загальнонаціональне суспільне значення природно-заповідного фонду, спірні правові відносини відносяться до публічно-правових, тому необмежене коло осіб має право на звернення до суду за їх захистом, за таких обставин суд апеляційної інстанції прийшов до помилкових висновків про неналежного позивача в справі”.

З вказаних підстав Вищий адміністративний суд України скасував постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 15 лютого 2011 року, а постанову окружного адміністративного суду м. Києва від 9 листопада 2010 року залишив у силі.

З наведеного виходить, що Вищий адміністративний суд України підтримує правову позицію, згідно із якою правом на звернення до суду із позовом про захист права на публічну власність, одним із об’єктів якої є регіональні ландшафтні парки, наділене необмежене коло осіб. Поширення права на звернення до суду на необмежене коло осіб обумовлене публічно-правовим характером відносин щодо використання об’єктів, що мають загальнонаціональне суспільне значення.

Зазначена правова позиція обумовлена також нормами природоохоронного законодавства.

Прикладом застосування приписів природоохоронного законодавства при розгляді адміністративної справи є ухвала Вищого адміністративного

суду України від 11 грудня 2013 року № К/9991/40978/11 [17].

У вказаній справі фізична особа звернулася до суду з позовом до Трипільської сільської ради про визнання незаконним та скасування рішення Трипільської сільської ради про виділення земельної ділянки іншому громадянину. Позивач мотивував свої вимоги тим, що Трипільська сільська рада протиправно, без дотримання порядку надання земельної ділянки у власність та порядку зміни цільового призначення земельної ділянки, визначених Земельним кодексом України, виділила земельну ділянку, яка розташована в межах прибережної захисної смуги р. Бобриця. Зазначене обмежує позивача в реалізації його права на користування водними ресурсами.

Постановою Обухівського районного суду Київської області від 2 лютого 2011 року, залишеною без змін ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду від 29 червня 2011 року, у задоволенні позову відмовлено [18]. Рішення суду було мотивоване тим, що рішення Трипільської сільської ради від 9 липня 2009 року № 23 про виділення земельної ділянки іншому громадянину не порушує права та законні інтереси позивача, оскільки в справі відсутні будь-які правовстановлюючі документи останнього на спірну земельну ділянку.

Вищий адміністративний суд України з такими висновками не погодився та зазначив, що відповідно до положень ч. 1 ст. 9 Закону України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ “Про охорону навколишнього природного середовища” [19], кожний громадянин України має право на: а) безпечне для його життя та здоров’я навколишнє природне середовище; ... г) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; ... и) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом.

Відповідно до ч. 1 ст. 47 Водного кодексу України загальне водокористування здійснюється громадянами для задоволення їх потреб (купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об’єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць) безкоштовно, без закріплення водних об’єктів за окремими особами та без надання відповідних дозволів.

Вищий адміністративний суд України констатував, що помилковий висновок судів попередніх інстанцій щодо недоведеності з боку позивача наявності факту порушення його прав та законних інтересів у сфері публічно-правових відносин призвів до невмотивованого усунення судами попередніх інстанцій від перевірки правомірності прийняття відповідачем оскарженого рішення.

Поширеною є також практика захисту права фізичних осіб на публічну власність органами державної влади. Як правило, позивачами у таких справах виступають прокурори.

Так, 24 жовтня 2013 року Вищим адміністративним судом України прийнято ухвалу № К/9991/43952/11 [20] за результатами розгляду касаційної скарги Дачного кооперативу «Береговий» на постанову Черкаського окружного адміністративного суду від 19 серпня 2010 року та ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 22 червня 2011 року.

Як було встановлено судом, Черкаський міжрайонний природоохоронний прокурор звернувся до суду з позовом до Черкаської міської ради, третя особа: Дачний кооператив «Береговий», про визнання нечинним рішення виконавчого комітету Черкаської міської ради від 22 березня 2006 року № 422 “Про дозвіл Дачному кооперативу “Береговий” на виконання проектно-вишукувальних робіт з метою будівництва індивідуальних дачних будинків по вул. Набережній, 15/1”.

Протиправність рішення виконавчого комітету Черкаської міської ради від 22 березня 2006 року № 422 прокурор обґрунтував недотриманням при його прийнятті вимог ст. 89 Водного кодексу України в частині заборони будівництва будь-яких споруд (крім гідротехнічних навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах.

Постановою Черкаського окружного адміністративного суду від 19 серпня 2010 року № 2а-3024/10/2370 [21], залишеною без змін ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду від 22 червня 2011 року [22], позовні вимоги задоволено з тих підстав, що земельна ділянка виділена дачному кооперативу «Береговий» по вул. Набережна, 15/1, всупереч вимогам ст. 61 Земельного кодексу України та ст. 80 Водного кодексу України, оскільки знаходиться на прибережній захисній смузі Кременчуцького водосховища.

Вищий адміністративний суд України підтвердив правильність застосування судом норм матеріального і процесуально права та залишив постанову Черкаського окружного адміністративного суду без змін.

Таким чином, за ініціативою природоохоронного прокурора адміністративним судом було захищено право необмеженого кола осіб на користування узбережжям Кременчуцького водосховища як об’єктом публічної власності. Такі випадки захисту адміністративним судом права на публічну власність за позовами прокурорів не є поодинокими, що підтверджується: ухвалою Вищого адміністративного суду України від 15 жовтня 2013 року № К-38181/10 [23], ухвалою Вищого адміністративного суду України від 31 травня 2012 року № К/9991/29386/11 [24], ухвалою Вищого адміністративного суду України від 28 квітня 2011 року № К-35658/10 [25], постановою Вищого адміністративного суду України від 9 лютого 2011 року № К-45980/09 [26].

Адміністративний суд захищає права фізичних осіб на публічну власність

не лише задовольняючи позовні вимоги, а й відмовляючи у незаконних вимогах позивачів, що можуть порушити права на користування публічною власністю інших осіб.

Прикладом такого захисту є справа № 2-а-3006\10\1470 за позовом громадян до Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Миколаївській області, третя особа – Міністерство екології та природних ресурсів України за участю прокуратури Миколаївської області про визнання протиправними дій Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Миколаївській області щодо відмови 1 лютого 2010 року у погодженні проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок та зобов'язання Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Миколаївській області погодити проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства позивачам.

Постановою Миколаївського окружного адміністративного суду від 25 листопада 2010 року позовні вимоги були задоволені. Постановою Одеського апеляційного адміністративного суду від 7 березня 2012 року постанова суду першої інстанції скасована, ухвалене нове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено за безпідставністю позовних вимог.

Переглядаючи судові рішення, Вищий адміністративний суд України підтримав позицію суду апеляційної інстанції про те, що земельні ділянки, проект землеустрою на які вимагають погодити позивачі, входять до складу Регіонального ландшафтного парку “Кінбурнська коса”, створеного рішенням Миколаївської обласної державної адміністрації від 15 жовтня 1992 року № 16, який відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки, затвердженої Законом України від 21 вересня 2000 року № 1989-III, є основою для створення однойменного національного природного парку. У зв'язку з цим ухвалою Вищого адміністративного суду України від 27 серпня 2013 року № К/9991/31237/12 [27] постанову Одеського апеляційного адміністративного суду від 7 березня 2012 року залишено без змін.

Прикладами захисту прав на публічну власність шляхом відмови у задоволенні незаконних вимог також є ухвала Вищого адміністративного суду України від 26 червня 2014 року № К/800/46888/13 [28] та постанова Вищого адміністративного суду України від 17 жовтня 2013 року № К/9991/77417/12 [29].

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що вирішення спорів щодо захисту прав на публічну власність адміністративним судом є дієвим механізмом реалізації принципу верховенства права у відносинах з приводу об'єктів загального користування.

Аналіз практики адміністративних судів свідчить про те, що хоча поняття публічної власності як самостійного виду власності і не вживається у судо-

вих рішеннях, захист прав на таку власність все-таки здійснюється за допомогою використання механізмів захисту прав на загальне природокористування, безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище. При цьому особливістю є те, що правом на звернення до суду за захистом права на публічну власність наділене необмежене коло осіб, що обумовлене публічно-правовим характером відносин щодо використання об'єктів, які мають загальнонаціональне суспільне значення.

Разом з тим, існує ряд питань, вирішення яких матиме вплив на ефективність діяльності адміністративного суду щодо захисту вказаних прав за для розбудови правової держави. Серед них можна виділити: законодавче закріплення правового режиму публічної власності, її об'єктів, обсягу прав та обов'язків осіб щодо користування об'єктами публічної власності, обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування з утримання такої власності та повноважень щодо розпорядження нею; визнання за кожною особою права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при розпорядженні об'єктами публічної власності; підвищення строку позовної давності на оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при розпорядженні об'єктами публічної власності; забезпечення відкритості у ЄДР судових рішень щодо захисту прав на публічну власність тощо.

Кожен із окреслених факторів є самостійною проблемою, дослідження та вирішення якої має бути предметом окремих наукових досліджень.

Перелік використаних джерел

1. Харитонова О.І., Харитонов Є.О. *Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції*. — Х. : "Одіссей". — 2002 р. — 592 с. — С. 136.
2. Ільків Н.В. *Публічний інтерес у контексті визначення підсудності земельних спорів* // *Адміністративне право і процес*. — 2013. — 3 (5). — С. 136.
3. Устименко В.А., Джабраїлов Р.А. *Загальні та спеціальні ознаки публічної власності як предмет наукових досліджень*. *Вісник Академії правових наук України*. — 2012 № 4 (71). — 412 с. — С. 189.
4. Мазаев В.Д. *Публичная собственность в России: конституционные основы* / В.Д. Мазаев. — М. : ОАО Изд. Дом "Городец", 2004. — С. 64.
5. Елистратов А.И. *Основные начала административного права* / вступ. слово В.В. Коноплева. — Симферополь : из-во "Оригинал М", Крымский юридический институт Харьковского национального университета внутренних дел, 2007. — 512 с. — С. 239.
6. Беяневич О.А. *Деякі питання правової охорони публічної власності в Україні* / Беяневич О.А. // *Діалектика публічних і приватних інтересів у державному*

регулюванні економіки: Зб. матеріалів “Круглого столу” “Діалектика публічних і приватних інтересів у державному регулюванні економіки», м. Київ, 8 листопада 2013 р. / Ред. кол.: В.С. Щербина (голова), Т.В. Боднар та ін. – К. : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2013 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndippp.gov.ua/files/Shcherbina%20krstol.pdf>.

7. Антошкіна В.К. Право користування об’єктами публічної (суспільної) власності: конституційно-правовий аспект / В.К. Антошкіна, Ю.М. Фролов // Вісник Донецького національного університету. — Серія В. Економіка і право. — Вип. 1. — Донецьк, 2008. — С. 350—359.

8. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу : монографія / В.В. Носік. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 544 с. — С. 118.

9. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

10. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України “Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів” від 20 травня 2013 року № 8 (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-1>.

11. Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 року № 586-XIV (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/586-14>.

12. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

13. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

14. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 9 листопада 2010 року № 2а-9770/10/2670 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12385041>.

15. Постанова Київського апеляційного адміністративного суду від 15 лютого 2011 року № 2а-9770/10/2670 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13948410>.

16. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 29 листопада 2011 року № К/9991/14764/11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20656090>.

17. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 11 грудня 2013 року № К/9991/40978/11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36334222>.

18. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 29 червня 2011 року № 2а-13/11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov>.

ua/Review/16537048.

19. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

20. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 24 жовтня 2013 року № К/9991/43952/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34684376>.

21. Постанова Черкаського окружного адміністративного суду від 19 серпня 2010 року № 2а-3024/10/2370 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10902870>.

22. Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 22 червня 2011 року № 2а-3024/10/2370 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16482852>.

23. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 15 жовтня 2013 року № К-38181/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34531648>.

24. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 31 травня 2012 року № К/9991/29386/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24610579>.

25. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 28 квітня 2011 року № К-35658/10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15141983>.

26. Постанова Вищого адміністративного суду України від 9 лютого 2011 року № К-45980/09 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/14762263>.

27. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 27 серпня 2013 року № К/9991/31237/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33357746>.

28. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 26 червня 2014 року № К/800/46888/13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39553938>.

29. Постанова Вищого адміністративного суду України від 17 жовтня 2013 року № К/9991/77417/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34332361>.

КРАВЧУК О. Захист адміністративними судами прав фізичних осіб на землю.

Стаття присвячена вивченню особливостей розгляду справ щодо захисту прав фізичних осіб на публічну власність адміністративними судами. Проводиться аналіз правової природи публічної власності та її характерних ознак; визначено об'єкти, які належать до публічної власності; виокремлено категорії справ щодо користування публічною власністю, які підсудні адміністративним судам; досліджено практику судового розгляду зазначених категорій справ.

Ключові слова: публічна власність, адміністративне судочинство, землі загального користування, публічний інтерес, природно-заповідний фонд.

КРАВЧУК А. Защита административными судами прав физических лиц на землю.

Статья посвящена изучению особенностей рассмотрения административными судами дел по защите прав физических лиц на публичную собственность. Проводится анализ правовой природы публичной собственности и ее характерных признаков; определены объекты, которые относятся к публичной собственности; выделены категории дел относительно пользования публичной собственностью, которые подсудны административным судам; исследовано практику судебного рассмотрения указанных категорий дел.

Ключевые слова: публичная собственность, административное судопроизводство, земли общего пользования, публичный интерес, природно-заповедный фонд.

Kravchuk O. Protect rights of individuals of land by administrative courts.

The article investigates peculiarities of the case to protect the rights of individuals of public property by administrative courts. Author analysis the legal nature of public property and its characteristic features; defined objects belonging to public property; singled category of cases concerning the use of public property that defendants by administrative courts; investigate the practice of judicial review these types of cases.

Key words: public property, administrative proceedings, public use of land, public interest, nature reserve fund.

Рецензент, доктор юридичних наук, доцент Кароєд С.О.